

Jól érzékeli Gergely Jenő a szociális enciklikák folyamatosságában a hangsúlyváltásokat, amelyeknek nem csupán a társadalmi-gazdasági fejlődés az oka.

Beszámol a König-ügyről, Schillebeeckx professzor egyes nézeteinek bírálatáról, de mindezeknél jóval hosszabb teret szentel a jezsuita rend „megregulázásának” és a „felszabadítás teológia” körüli instrukcióknak. Nem vitatható, hogy ezek a problémák a széles világgözeleményt hosszú ideig foglalkoztatták és sokan ma is ezekben látják e pápaság „restaurációs” jellegét. Ám „az 1985 végén lezárult rendkívüli püspöki szinodus egyértelművé tette a világegyház elkötelezettségét a II. Vatikáni zsinat iránt.” (159. o.)

Nagyon jók és érdekesek a statisztikai táblázatok a vallási megoszlásról, papok, szerzetesek számáról – a Szentszék gazdasági ügyeinek bemutatása, a Vatikán nemzetközi szerepéről szóló rész (melyben többek között megállapítja a szerző, hogy „II. János Pál folytatta elődeinek úgynevezett keleti politikáját”). A 172–177. oldalakon találjuk a II. János Pál pápa és a magyar katolikus egyház viszonyát bemutató összefoglalót, melyben idézi azokat a pápai buzdításokat, amelyek többször is hangsúlyozták a katekézis fontosságát. A pápa utasításairól (az első 27-ről) rövid összefoglaló jellemzéseket közöl, amelyek nem mindig a legszerencsésebbek („A forradalom elutasítása és a reform igénye Latin-Amerika számára ma már nem elégséges alternatíva”).

Végül is némileg „kritikai portré” is nyújt a könyv, minden szándéka ellenére, kívülállóként, nem mindig találóan. Ám sohasem sértő, nem is ellenséges. Ilyen összefoglaló mondatai vannak: „A belső szakadékokat a zsinatnak elkötelezett II. János Pál élő és mély hittel, s ehhez párosuló határtalan aktivizmussal és antropocentrizmussal igyekszik áthidalni.” (211. o.) „A hagyományokban gyökerező, crős egyház az ő modellje, amely mozgósítani tudja a népi vallásosságot.” (A 210. oldalon idézi a párizsi ICI-t.)

A könyv forrásai természetesen bel- és külföldi lapok, és külföldi könyvek (a lapok és könyvek között túlnyomórészt katolikus kiadványok). Fényképreprodukciói jól megválasztottak, csak technikailag szerény kivitelben.

A szerző és a kiadó vállalkozása azt példázza, hogy II. János Pál pápa egyénisége és működése nagy érdeklődést keltett hazánkban is, és nemcsak a hívők körében. (*Kossuth*)

Rosdy Pál

Lengyel Balázs: Egy magatartás története

Az irodalom története a szemünk előtt zajló, állandó folyamat, olyan kép, amelyet a múlt idő újra meg újra átrajzol. Napjainkban tanúi lehetünk például annak, miként változik az Újhold című folyóirat s a körülötte gyülekezett költő- és írócsoport megítélése. Az Újhold most reneszánszát éli; s nemcsak a nagy sikerrű Újhold évkönyv, s nem is csupán a lap és alapítói köré szövődő legendárium jelenti ezt az újjászületést. Talán arról is szó lehet, hogy az újhoidas irodalomesszéjéről, költői-írói magatartás nyere napjainkban mind vonzóbb színt, válik mind aktuálisabbá mindaz, amit ez a kis csoport képviselt annak idején.

Az Újhold programadó cikkét, *Babits után* címmel egy huszonéves fiatalember írta, Lengyel Balázs, aki azidótt már nem csekély irodalmi és politikai tapasztalatot tudhatott magáénak. Új kötete, az *Egy magatartás története*, közvetve és közvetlenül is részt kér a fentebb jelzett irodalmi folyamatból: miközben átrajzol, korrigál, megvilágítja e változások eredetét, történetét, dokumentumszerűen is hű képet ad a korról. A cím árulkodó, s méltán került az egész kötet élére: szellemi önéletrajz is ez a kötet, mely hűségesen vall írójáról kötődéseiről, ízléséről, tájékozódásának alakulásáról, az általa képviselt kritikus-írói magatartás gyökereiről; elsősorban *A Babits-élmény nyomában* című önéletrajzi esszében, mely a személyes visszaemlékezés közvetlenségével szól az olvasóhoz. Dokumentarista tárgyyszerűséggel idézi a történelmet a Kabdebó Lóránttal készült rádióbeszélgetés, mely a Márciusi Fronttól az Újholdig címet viseli. Az Újhold, ez a sokat ígérő folyóirat, melynek Lengyel Balázs is szerkesztője volt, az irodalmi folyamatba való erőszakos beavatkozás következtében szűnt meg, három rövid esztendő után. Nemcsak az alapítók, a szerzők szorultak hosszú ideig a perifériára – mint az említett interjúból megtudjuk, Lengyel Balázs második kötete 1971-ben látott csak napvilágot, vagyis még a „szokásos” várakozásnál is jóval hosszabb ideig kényszerült hallgatásra –, hanem mesterük, szellemi példaképük, Babits műve is a nemkívánatos jelenségek közé került; félremagyarázás és értetlenség torzította őt „elefántcsonttorony” költővé, a l'art pour l'art képviselőjévé. „Negyven évbe telt, és két-három nemzedék nőtt fel közben Babits ismerete nélkül, míg a konstruált vádak rágalmait

Babitsról, a centenáriumán, nyilvánosan lemoshattuk” – jegyzi meg a rádióbeszélgetésben, zárójelesen Lengyel Balázs, aki tetemes részt vállalt abból, hogy a költő életműve megtisztuljon a félremagyarázások salakjától, hogy valóban az őt megillető helyre kerüljön az irodalmi folyamatban és a köztudatban. Ehhez segít hozzá akkor is a szerző, amikor Babitsot „világirodalmi szemekkel” vizsgálja, vagy amikor felméri az ész és intuício kérdéskörét a babitsi életműben.

De nemcsak ezek – a kötet legtöbb írása a hamis, téves ítéletek korrigálását, balhiedelmek eloszlatását, az irodalmi folyamat rajzának pontosabbá, igazabbá tételét célozza, vagy félig elfeledett értékek újrafelfedezését sürgeti. Ezért is ír szép, és sok új szempontot felvető esszék a harmadik nemzedék mind ez ideig nem igazán érdemük szerint értékelt tagjairól – Cs. Szabóról, Rónayról, Jékelyről. Joggal és okkal helyezte egymás mellé, egy kötetbe a szerző a hosszabb tanulmányokat, esszék, és a *Verseskönyvről verseskönyvre* rovat kritikáit, lévén, hogy nála a „napi” kritikai tevékenység is az irodalomtörténész, az esszéista tollából fakad. Formai kérdés, de nem elhanyagolható: e könyvkritikákban mindig egy általános, elméleti rész „vezeti fel” a versköteket; mely alkalom arra is, hogy a versolvasó közönséget ügyesen, tapintatosan, szinte észrevétlenül vezesse be a modern vers értékének, értelmezésének rejtelmeibe. Ezt célozza a kitűnő esszé is, a *Mire jó az alma?* – melyben az oknyomozás izgalmával, változatos irodalmi anyagon, szellemesen és találóan bizonyítja be, a modern költészettől netán idegenkedő olvasónak is, hogy a modern költői nyelv sem érthetetlen, csak meg kell találni hozzá a megfelelő kulcsot. S a kritikák maguk a legékebb bizonyíték arra, hogy ez a kulcs létezik, csak meg kell találni – hiszen Lengyel Balázs kalauzolásával olyan, egymástól merőben különböző alkotók művészetébe nyerhet betekintést az olvasó, mint például Szécsi Margit, Orbán Ottó, Lakatos István, Tóth Judit, Garai Gábor, Mészöly Miklós, Bari Károly. S olyan, hatalmas életművek jobb, teljesebb értését,

pontosabb értelmezését teszik lehetővé ezek a kritikák, mint az Illyés Gyuláé vagy a Weöres Sándoré. Nemcsak az olvasókkal, az alkotókkal szemben is tisztelgetre méltó tolerancia, kritikus érzékenység és tapintat jellemzi Lengyel Balázst, ám az is nyilvánvaló, hogy ítéleteit, elmarasztalásait egy igen határozott izlésezmény mozgatja, mely fogékony és nyitott ugyan az új jelenségek irányában, mégis, bizonyos gyanakvással szemléli őket. „Aki mindenre rábólint nagy nyitottságában, vajon kritikus-e?” – teszi fel a kérdést.

Mindezek után: milyen is hát az a kritikus magatartásezmény, mely kirajzolódk a kötet lapjairól? A toleranciát és tapintatot, mely alkotó és olvasó felé egyaránt érvényesül, már említettük. Az *Álom egy kastélyról* című írásból kiderül, hogy ezt a fajta magatartást a szerző az egész irodalmi életre szeretné kiterjeszteni. Ez a jobbitó akarat is jelzi, hogy mennyire etikus, a felelősséget vállaló ez a magatartás, melyben a babitsi eszmény, az „írástudók felelőségének” eszméje is tovább él.

Ennek a felelősségteljes magatartásnak egyik megnyilvánulása például az a gesztus is, az a figyelem, amellyel Lengyel Balázs az ifjúsági és gyermekirodalom, a gyermekeknek szánt filmek felé fordul. Ez a felelősség természetesen nemcsak erkölcsi, hanem esztétikai síkon is érvényesül: az a szigorú minőségeszmény, mely hajdan az Újholdasok örökségként élt tovább, ebben a kötetben sem szenved csorbát.

S végül: talán legfontosabb tényezője ennek a magatartásnak a hit. Lengyel Balázs hisz a költészetben, s még pózként sem vesz magára cinikus vagy blazirt vonású álarcozat. S hisz abban is, hogy a költészet által a világ, az emberek jobbá lehetnek. Hitét pátoasz nélkül vallja meg – többek között – a *Mire jó az alma* című esszé végén: „... Nagy László minden mai és holnapi költő nevében mondja: »Megszülettünk, hogy valami jót hozzáadjunk a világhoz.« Mert hozzáadnak – nem többet, ezt akartam mondani.”

Erdődy Edit